

Теоретико-правові засади оперативно-розшукової діяльності

Тема 1. Теоретичні та практичні знання щодо закономірностей виникнення та розвитку основних понять ОРД, її сутність та значення у протидії злочинності

План лекції

01

Поняття та сутність ОРД

Визначення, історичний розвиток, правова природа та ключові елементи оперативно-розшукової діяльності

02

Стратегічні та тактичні завдання ОРД

Класифікація завдань, їх зміст, механізми виконання та співвідношення з кримінальним судочинством

03

Попередження злочинів шляхом ОРД

Профілактична функція, стадії незакінченого злочину, форми здійснення ОРД

РОЗДІЛ 1

Історичні витоки ОРД

Оперативно-розшукова діяльність має давню історію, що бере початок з часів усвідомленого протистояння між країнами. Поступово формувались поняття тактики та стратегії. Серед класичних праць — О.В. Суворов «Наука перемогати», Сунь-Цзи «Мистецтво війни», К. Клаузевіц «Про війну», Ліддел Гарт «Стратегія непрямих дій».

Серед відомих осіб, задіяних у спеціальних службах, називають **Д. Дефо**, **К. де Бомарше**, **Уолта Діснея**. Ключовим методом є використання **агентури** — згадки про нього датуються **XIII ст. до н.е.**

Три значення поняття «ОРД»

Вид діяльності

Певний вид діяльності органів та підрозділів, спеціально уповноважених державою на боротьбу зі злочинністю

Правовідносини

Правовідносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням безпеки громадян, суспільства та держави

Наука

«Теорія ОРД» — наука, що досліджує закономірності механізму скоєння злочинів та протидії кримінального середовища

Негласні методи застосовувалися як для нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз, так і для контррозвідальної діяльності. Не лише держави, а й релігійні утворення здійснювали такі заходи.

Формування теорії ОРД як науки

1

До 1973 р.

Діяльність охоплювалась поняттями «дізнання» (А.А. Квачевський) або «кримінальний розшук» (І.Я. Фойницький, В.К. Случевський)

2

1973 рік

А.І. Алексєєв та Г.К. Синилов вперше визначили предмет теорії ОРД: система заходів, правова основа, система відносин

3

18.02.1992

Прийняття Закону України «Про ОРД» — новий поштовх для розвитку науки та відкритості інформації

Контроперативна діяльність злочинних структур

Сьогодні негласні засоби здійснюють і злочинні організації.

Вони використовують:

- Розгалужену мережу інформаторів та посібників
- «Прикривачів» та покровителів
- Технічні засоби негласного отримання інформації
- Засоби виявлення оперативно-технічних пристроїв

□ Контроперативна робота злочинних структур іноді конкурує і перемагає у протистоянні з державними органами.

КЛЮЧОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ

Законодавче визначення ОРД

Стаття 2 ЗУ «Про ОРД»: ОРД — це «система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів»

Пошукові заходи

Збирання інформації для забезпечення кримінального процесу

Розвідувальні заходи

Забезпечення органів влади розвідувальною інформацією

Контррозвідувальні заходи

Попередження та виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз

Суб'єкти правовідносин ОРД

1

Уповноважені органи

Спеціально уповноважені на здійснення ОРД органи, підрозділи та службові особи (ініціатори, виконавці)

2

Залучені особи

Особи, що залучаються до виконання завдань ОРД (конфіденти)

3

Розроблювані особи

Є суб'єктами правовідносин, але не суб'єктами ОРД — дискусійне питання в теорії

4

Органи нагляду

Органи та особи, що здійснюють нагляд та контроль за ОРД

Об'єкт ОРД — інформація про:

- Злочини, що готуються, та осіб, які їх готують
- Осіб, які переховуються від досудового розслідування чи суду
- Безвісно відсутніх осіб
- Розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав
- Загрози працівникам суду та правоохоронних органів
- Осіб з допуском до державної таємниці та ядерних установок
- Розвідувальну інформацію в інтересах безпеки
- Матеріали щодо протидії легалізації злочинних доходів

Сутність та особливості ОРД

Державний характер

Законодавчо визначена, санкціонована державою, здійснюється обмеженим колом спеціальних суб'єктів

Розвідувально-пошуковий характер

Обумовлений таємним, замаскованим характером дій злочинців

Гласність і негласність

Негласність — скритність від осіб, що не беруть участі. Гласність — зміст і учасники не приховуються

У практичному відношенні більшість економічних, корупційних злочинів, фактів наркозлочинності та незаконного обігу зброї виявляється виключно оперативно-розшуковим шляхом.

Відмежування ОРД від НСРД

Негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД) передбачені КПК України і є похідними від ОРД. Їх ключові відмінності:

Критерій	ОРЗ	НСРД
Підстави	Фактичні підстави ширші; юридична — оперативно-розшукова справа	Юридичні підстави ширші — внесення до ЄРДР
Спрямування	Щодо злочинів, що готуються	Щодо вчинених злочинів
Суб'єкти	Оперативні підрозділи за ЗУ «Про ОРД»	Слідчі (виконують оперативні підрозділи)
Докази	Різний механізм залучення матеріалів як доказів у кримінальному провадженні	Прямий механізм залучення до кримінального провадження

Оперативні та оперативно-технічні засоби

Оперативні засоби

Швидкі (негайні, термінові) дії суб'єкта ОРД, спрямовані на об'єктивне та повне отримання фактичних даних, що входять до предмету доказування

Оперативно-технічні засоби

Сукупність технічних засобів та науково-обґрунтованих прийомів їх використання: зняття інформації з каналів зв'язку, візуальне спостереження, фіксація даних про осіб з протиправною поведінкою

- ❑ Застосування оперативно-технічних засобів носить **винятковий характер**, оскільки зачіпає конституційні права громадян і потребує погодження з прокурором та дозволу суду.

Конституційні гарантії та винятки

Недоторканність житла

Конституція гарантує кожному громадянину недоторканність житла

Таємниця кореспонденції

Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції

Особисте життя

Заборона збирання та поширення конфіденційної інформації без згоди особи

Законні винятки

В інтересах національної безпеки, боротьби зі злочинністю, охорони порядку, захисту прав інших людей

РОЗДІЛ 2

Стратегічні та тактичні завдання ОРД

Завдання ОРД за Законом

Стаття 1 ЗУ «Про ОРД»: Завданням ОРД є «пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави»

В теорії ОРД виділяють 7 завдань:

- Виявлення злочинів
- Попередження
Дії на стадії замислу та підготовки
- Припинення
Дії на стадії замаху або після вчинення
- Розкриття злочинів
- Профілактика
Виявлення причин та умов, встановлення потенційних злочинців
- Розшук осіб
Тих, хто переховується або зник безвісти
- Добування інформації
Про загрози суспільству, людині, державі

Стратегічні завдання ОРД

Стратегічні завдання полягають у забезпеченні виявлення та попередження злочинів, встановлення умов і причин, які сприяли їх вчиненню. Для їх виконання оперативний працівник:

Встановлення свідків

З'ясування окремих обставин події, перевірка адрес, проведення опитувань

Виявлення фактичних даних

Застосування оперативних прийомів та засобів для виявлення відомостей про протиправні діяння

Перевірка та аналіз

Виявлення об'єктів оперативного інтересу, аналіз ознак кримінальних зв'язків, визначення меж втручання

Тактичні завдання ОРД

Зміст тактичних завдань

- Пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність осіб або груп
- Засвоєння тактичних основ застосування сил, засобів, методів ОРД та НСРД
- Ініціативний збір інформації про кримінально небезпечних осіб
- Цільове оперативне спостереження за особами оперативного інтересу

Шляхи виконання

Аналіз

Вивчення та оцінка оперативної ситуації

Рішення

Ухвалення оперативно-тактичного рішення

Реалізація

Виконання ухваленого рішення

Оцінка

Використання результатів

РОЗДІЛ 3

Попередження злочинів шляхом ОРД

Оперативно-розшукове попередження та припинення

Попереджувальна функція ОРД обумовлена двома стадіями незакінченого злочину (ст. 13-14 КК України):

Стадія готування → Запобігання

Виявлення осіб, що здійснюють підготовчі дії: вивчають об'єкти, розробляють плани, підшукують знаряддя, підбирають співучасників. Фіксація доказів причетності та реалізація в кримінальному процесуальному порядку.

Стадія замаху → Припинення

Проведення ОРЗ для нейтралізації загрози нападу, захоплення злочинців «на гарячому» (збут наркотиків, зброї, крадіжки, розбій). Притягнення до відповідальності за ст. 15 КК України.

Форми здійснення ОРД та висновки

Оперативна розробка

Взаємодія з органами управління і населенням

Оперативний (ініціативний) пошук

Ведення профілактичних, криміналістичних та оперативних обліків

Оперативна профілактика

«Є дві історії: офіційна, неправдива... та історія таємна, що розкриває справжні причини подій» — Оноре де Бальзак, «Втрачені ілюзії»

ОРД покликана, щоб ця таємна історія не була ганебною. Знання ОРД дозволяє зазирнути за лаштунки подій та впливати на них задля охорони прав, свобод та законних інтересів людини. Злочинність, навіть добре організована, завжди є тупиковим напрямком — вона може перемагати тактично, але завжди програє стратегічно.